

de *menge* supra en el doc. de Pere el Gran.

Ens expliquem l'alternança per l'etim. MANDŪCARE. Es tracta d'una expressió del llenguatge popular llatí, ja sovint usada en l'Antiguitat, si bé només com a terme pintoresc i afectiu, de caràcter ben familiar; era derivat de MANDŪCUS 'fartaner, menjaire', i denominació d'una espècie d'ogre que devoraria criatures i gent beneïtona; i aquest era derivat de MANDĒRE 'mastegar', amb el sufix rar i ultra-expressiu -ŪCUS.¹ Quan, en llatí, l'accent queia damunt la Ū, es deia EGO MANDŪCO etc., però fóra de l'accent aviat es va imposar l'analogia dels centenars de verbs en -ICARE, d'on resultava la forma MANDĪCARE, ben documentada ja en llatí vulgar tardà, en glosses (CGL v., 116.13, 835). És clar que això havia de produir-se en les formes accentuades en la terminació (no en -*dūcat*, que era massa diferent de l'atón -*dīcat*), i així quedà una conjugació del tipus excepcional *mandūco/mandīcamus, -dīcabat, -dīcādo* etc. D'aquí l'alternança paral·lela en les altres llengües romàniques on MANDUCARE substituï COMEDERE: it. ant. *manūchi* (Subj. Pres. 3, *Decameron* II, § 5, pàgina 96.38), però *manicare*.² Hi havia alternança entre les tres formes, una darrere l'altra: «credete voi che egli vi *manuchi*? Li morti non *mangiano* gli nomini» (sembla que l'arcaisme *manuchi* era arcaisme afectiu, aquí per fer por ridícula), l. c.; «*mangiare* lupini --- *manicate* le frondi» (id. I, § 10, 58.13): l'arcaisme va amb la paraula noble (*frondi*), *mangiare* amb la menja vulgar (els llobins), i es nota l'alternança accentual morfològica *manūchi/manīcare*; de nou *manicare* I, § 1, 27.37, i v, § 3, 331.9; *manicator* III, § 7, 209.32.

Anàlogament el sard *mandigare* enfront de *mandugu*, oc. ant. *manduc/manduja*, fit a fit de *manjar*, fr. ant. *mandue* enfront de *mangier*.

Pel que fa al català (i occità) l'evolució del consonantisme de MANDĪCARE a *menjar* o *manjar* és tan normal com la de PENDĪCARE a *penjar* (passant per *pendyar*) (notem, en canvi fr. *pencher*), VINDICARE a *venjar*, JUDICARE a *jutjar* (només quan una sorda precedent, protegida per una posició recolzada, actua sobre la *j* > *j* apareix la sorda *x*: *manxa* MANTICA, *porxo* PORTICUS, CLENXAR, BURXAR). Però l'alternança ultra-anòmala MANDŪCAT/MANDĪCARE (on aviat es debilità més la -c-, destinada a caure finalment), era tan extraordinària, que formes analògiques del tipus *māndiga(t)* començaren a circular aviat; ja ens ho deixen intuir els casos de *menja* o *manja* i semblants que hem notat des de c. 1200, els de les *VidesR* (veg. allà, p. 40), i els molts d'aquesta mena que també es troben en Llull, en els *Set Savis*, i, en massa, des de les albes del S. XIV. Notem, de passada, les substitucions semblants que es produeixen en llenguatges d'evolució consonàntica bastant afí a la nostra: cors *manghjā*, gallurès i cors *magnā*, toscà dial. *magnare* (ASNSL cxvi, 223).

Per arribar de PENDĪCARE a *penjar* i anàlegs, i del present PENDĪCAT a *penja*, s'hagué de passar per *pendyāre*, *pēndyā*, d'on després *pēngjā* etc. (comparem -ATĪCUM > -adyo > -adje com *viatge*, *homenatge*...). Ben igual, ací, *māndyā*, *māngjā*, que en aquesta etapa

sofrí la transposició a *māngja* d'on *menja*, igual que BASIUM > *bais* > *bes*, FACTUM > *fait* > *fet*, TRAHERE > *traire* > *trer*, *tret*. Aquesta variant de la vocal radical *menja*, està a la base no sols de les formes catalanes sinó també de les occitanes que predominen a Gascunya, Llemosí, Alps i Delfinat (veg. Ronjat, *Gr. IstProvMod.* I, 312) i de bastantes formes patueses del francès oriental (Cornu, *Rom.* VII, 427-32).

La base *At* > *é* és conforme a la pronúncia amb *é* tancada, que és la predominant en tots els dialectes catalans: no sols el valencià i l'occidental sinó també l'oriental: tothom pot donar fe, com jo, que a Barcelona i comarques centrals sona *ménjo*, *ménja*, *ménji* amb *é* tancada, tinc nota de *mēŷŷan* fins a l'extrem Nord (Cadaqués, 1964) i és el que sento i he sentit pel Maeresme.³ Ha de ser analògica la pronúncia *māŷŷa* que és la pròpia de les Illes, com em confirma Moll (1961) per a Mallorca i Menorca (jo *māŷŷc* amb una *č/ġ* migsonora).⁴ Ja és ben coneguda la forta propensió dels parlars baleàrics a estendre analògicament els presents en *š* a despeses dels altres timbres: *agrena*, *sebre*, *espenya*, *desena* (*daxóna*) de *des-anar*, *agranar* etc. En aquest cas hi contribuïa una suggestiva influència peculiar: molts parlars mantenen l'oposició etimològica entre *menja* i *diumenge*, però a Barcelona i comarques centrals aquell s'ha endut aquest i es diu *diumenge*: cap dia de la setmana no es fan menjades extraordinàries com en aqueix! A les Illes s'ha igualat en sentit contrari, d'acord amb la propensió comuna en aqueix dialecte.

En tot cas les formes de present del nostre verb, del tipus en *mé-* són ja ben antigues, fins en textos clàssics de la fi del S. XIII i en els escriptors trescentistes de llenguatge més conservador: *menges*, *mengs* (subj.) figura en les *VidesR*, *menja*, *mengen*, *menjen* etc. en bastants passatges de Llull, a la *Doctrina dels Infants*, en *Merav.* (NCL. III, 91; II, 145.1 i 128), en els *Set Savis* (v. 1557), *menġ*, *menġs*, en Eiximenis (en el f° 154r1 del *Llibre de les Dones*, coincideixen les tradicions mss. A, I), com en molts altres i així pertot.

És òbviament insostenible la tesi tan repetida que la *e* de *menja* i *menjar* sigui una forma analògica, a la manera dels recents, i dialectalment parcials, *treure*, *jeure*, *tença*, *quebre* i semblants, per més que des de Schädel (*BDR* III, 1911, 105) vagin repetint-ho molts: Kuen (*AORBB* VII, 45-6), Aramon (ib., p. 260), Moll (*Gram. Hist. Cat.*, p. 79): si fos així la forma normal seria *manja* (quasi inexistent), i *menja* es trobaria solament, o en forma molt predominant, en parlars orientals, i fóra essencialment estranya a l'engüta medieval.

L'asseveració que les formes del *puc manuga* (*menuga*) vagin ser les úniques rizotòniques, com creu Aramon, és, com hem vist, enormement exagerada; però encara que admetem que hagués estat així en una època preliterària i molt arcaica, és clar que això no ens explicaria la universalitat del vocalisme *menj-*, ni tan sols en els parlars orientals; en els occidentals formes amb aquest vocalisme no haurien de trobar-se mai o, a tot estirar, no podrien aparèixer sinó en data recent i